

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Bakalaureusetöö

Janar Hakk

**EUROOPA LIIDU VÕIMALUSED KONDITSIONAALSUSE
KASUTAMISEL TÜRGI LIITUMISPROTSESSIS**

Juhendaja: Viljar Veebel, PhD

Tartu 2012

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis Dspace.

Janar Hakk

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. PEATÜKK. KONDITSIONAALSUS.....	6
Mõiste.....	6
Kriitika	6
2. PEATÜKK. EU JA KONDITSIONAALSUS	8
Põhimõtted	8
Varasem kogemus	9
3. TÜRGI JUHTUM	12
Türgi eripärad.....	12
Türgi seisukoht ning selle seotus kemalismiga.....	17
Türgi liitumise keerdkohad	19
KOKKUVÕTE.....	23
KASUTATUD KIRJANDUS	25
SUMMARY	28

SISSEJUHATUS

Tingimuslikus on põhimõte, mis tähendab, et üks osapool pakub teisele mingit hüve, aga seda juhul kui teine selle nimel mingi kindla tegevuse sooritab. Inimeste vahelises suhtluses on see väga tavaline nähtus, olles mõlemale osapoolele kasulik.

Põhimõtteliselt sama toimub ka rahvusvahelistes suhetes. Türgi tahab saada Euroopa Liidu liikmeks, et saada osa ühisest hüvede paketist; saada suuremaid toetusi, saada osaks Euroliidu ühisest majandustsoonist lootes seeläbi oma majandusele kasu lõigata. Et liidu osaks saada, on Türgile esitatud aga rida tingimusi. EL ütleb, et tehke need ja need muudatused ja saategi liikmeks. See on koht, kus asjad lähevad keeruliseks.

Esiteks. Et Türgi tahaks neid tingimusi täita, ei tohi need olla talle vastumeelsed. Tingimuste täitmisele järgnev kasu peab kindlasti olema suurem, kui nendest saadav võimalik kahju või neid tingimusi ilmselgelt pole mõtet täita. Riiklikul tasandil teeb asja veel keerulisemaks suveräänsuse idee, mille kohaselt ei peaks iseseisev riik toimima väliste nõudmistele vastavalt. Samuti võib igasuguste nõudmistele täitmine olla sisepoliitilise olukorra tõttu äärmiselt keerukas, kuna olemas võib olla opositsioon, kes leiab et tingimuste täitmise eest saadav tasu pole üldse pingutamist väärt ning parem on sellest üldse hoiduda. Euroopa Liidu liikmeks saamine on selgelt riike ja rahvaid lõhestav küsimus, kuna sellega liitumise kasu suurus pole kaugeltki selge.

Teiseks. Peab olema kindel, et tingimuste täitmisele järgneb ka oodatud tasu. Võib kindlalt väita, et mida suurem pakutud tasu ja mida kindlam selle saamine, seda suurem ka teise osapoole huvi esimese nõudmisi täita. EL-i ja Türgi suhete suurim probleem ongi EL-i ebalevad sõnavõttud seoses Türgi võimaliku liitumisega. Kui EL midagi kindlalt välja ütleb, ei ole see Türgi jaoks oodatult suure tähtsusega. Ning kui Türgi ometi nõuded täitab, võib EL lõpuks ikkagi oma öeldust taganeda. See on ilmselgelt kahandanud Türgi valitsuste valmidust EL-i nimel tööd teha, kuna sellega riskitakse lisaks ootuste luhtumisele ka sisepoliitiliste kaotustega. Samuti on Türgi, eriti viimaste aastatega, võitnud palju enesekindlust, et ta saab hakkama ka ilma EL-ita ning võib väita et Türgi ongi saanud oma regiooni suurvõimuks. See tähendab, et kui EL peaks

kunagi otsustama, et ta ise vajab Türgit oma ridadesse, siis on neil Türgi meelitamine oma poolele üha raskem.

Konditsionaalsus Türgi ja EL-i suhetes on seega suhteliselt keeruline küsimus. Esiteks tuleb mängu EL-i enda sisene heitlus Türgi küsimuse üle. Enne kui pole EL-i siseselt reaalselt üksmeelsest otsust, et Türgit tahetakse liidu liikmeks, on väga keeruline EL-il Türgi poliitikat neile eelistatud suunas mõjutada. Seetõttu valitsebki praegu olukord, kus proovitakse Türgit hoida „lõpututes liitumiskõnelustes“. Kuigi pole selge, kas Türgit liikmeks tahetakse, on selge, et Türgi suurem võõrandumine Euroopast on Euroopale pigem kahjulik. Seetõttu üritab EL Türgi huvi siiski üleval hoida, et vajadusel Türgi enda poole kallutada.

Teiselt poolt, mida kauem EL viivitab, seda rohkem hakkab Türgi leidma ja kasutama muid vahendeid oma edu saavutamiseks. Ning võib juhtuda, et need muud vahendid on Türgile atraktiivsemad, kui meelega, mida EL talle pakkuda saaks.

Töö küsimus on kokkuvõtvalt seega: mida saab EL teha, et panna Türgi tingimusi täitma; mis soodustab tingimuste täitmist ning mis seda takistab. Samuti küsin, kas Türgi on teistest kandidaatriikidest tõesti nii palju erinev, või on Türgi kui erineva riigiga käitumise taga vaid Euroopa riikide poliitiline tahtmatus Türgiga tegeleda.

Küsimusele üritan vastuse leida uurides eelnevaid näiteid, kus EL tingimuslikkust rakendanud on ning neid Türgi olukorraga kõrvutades. Samuti võib kasu olla muude organisatsioonide kogemustest, nagu nt Maailmapank ning üldisest konditsionaalsusega seotud teoreetilistest uurimustest.

Töö on jaotud kolme ossa. Esimene osa vaatlleb üldist teoreetilist arutelu konditsionaalsusega seoses. Teine peatükk vaatab, kuidas EL on varasemalt konditsionaalsust kasutanud ning kolmas üritab leida selgust küsimuses, kas EL-il on võimalusi konditsionaalsust edukalt ka Türgi suunal rakendada.

1. PEATÜKK. KONDITSIONAALSUS.

Mõiste

Konditsionaalsus on hüvede saamise sidumine kindlate tingimuste täitmisega. Positiivne konditsionaalsus tähendab hüvede saamist tingimuste täitmisel, negatiivne hüvede ära võtmist, vähendamist või nende mitte saamist kui tingimusi ei täideta. Tingimused on tavaliselt seotud inimõiguste ja demokraatia arendamisega.¹

Konditsionaalsuse edukus sõltub enim pakutava hüve suurusest ning selle saamise kindlusest. Tingimuste esitaja peab suurima edukuse nimel tingimuste täitmise auhinna konkreetselt selgeks tegema. Konkreetse puudumine vähendab riikide motivatsiooni tingimusi täita, eriti kui need pole ühilduvad riigi üldiste prioriteetidega. Millest tuleneb tingimuslikkuse edukuse teine oluline printsiip: valitsuste tingimuste täitmise määr sõltub nende täitmise sisepoliitilisest hinnast.² Oodata, et võimuolijad täidaksid käsk, ilma et oleks kindel nende eest saadav tasu on liiga sinisilmne, seda eriti arvestades et näiteks sisepoliitilises heitluses võib see valitsejatele anda maine kui suveräänsuse loovutajates.

Kriitika

Konditsionaalsuse olemusliku kriitikana saab öelda, et see on sekkumine riigi siseasjadesse. Seda sekkumist õigustatakse väitega, et kuna inimõigused on universaalsed, siis nende kaitsmise edendamine ei ole seotud riigi siseasjadesse sekkumisega.

¹ Smith, Karen Elizabeth. „The Use of Political Conditionality in the EU’s Relations with Third Countries: How Effective?“. Paper for the ECSA International Conference . Seattle 29 May – 1 June 1997. Lk. 4.

² Schimmelfennig, Frank; Engert, Stefan; Knobel, Heiko. „Costs, Commitment and Compliance: The Impact of EU Democratic Conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey“. *Journal of Common Market Studies*. Vol.41. No. 3. 2003. Lk. 495.

Samuti on raske objektiivselt mõõta demokraatia ja inimõiguste arengut või taandarengut, mis teeb arengu hindamise subjektiivseks.³ Samuti pole konkreetset akadeemilist tõestust näiteks poliitiliste reformide läbiviimise edukuse ning majandusliku konditsionaalsuse vahelise positiivse seose kohta.⁴

Mõnevõrra realistliku rahvusvaheliste suhete toimimise vaate järgimisel tuleb aga konditsionaalsuse kriitkana aga välja tuua ka seda, et tihti ei garanteeri tingimuste täitmine oodatud tasu ning vastupidi, poliitiliste vangerduste tulemusel võivad hüved langeda hoopiski riikidele, mis tingimuslikkusele absoluutselt ei allu. Suure poliitilise tähtsusega küsimustes, nagu näiteks suurte rahvusvaheliste organisatsioonidega liitumine, on olulisim siiski organisatsiooni poliitiline tahe kandidaatriik vast võtta. Näide selleks on WTO pingutused Venemaa ja Gruusia lepitamisel Gruusia sõja järel, et Gruusia oleks nõus Venemaa WTO-sse laskma.

Euroopa Liidu ja teiste rahvusvaheliste organisatsioonide nagu Maailmapank ja Rahvusvaheline Valuutafond kogemusi konditsionaalsuse kasutamisel võrrelda on tegelikult mõnevõrra keeruline nende organisatsioonide suhteliselt suurte erinevuste tõttu. Ent põhiküsimus tingimuste esitajatel jääb samaks - kuidas panna tingimuste subjektid end nende täitmisele pühendama.

Põhiline asi, mida näiteks IMF-ilt õppida on tingimuste arvu ja karmusega mitte liialdamine. Paljud uurimused IMF-i kohta on leidnud, et liiga suur tingimuste hulk teeb laenude ja toetuste saajatel reaalse arengu keeruliseks, kui mitte lausa vastupidist mõju avaldavaks. Riik ei tohiks tunda end jooksupoisina, peab säilima suveräänsuse tunnetus. Samuti ei taheta IMF-ilt raha ega laenu saada, kui nendega seotud tingimused tähendavad reaalsuses majanduse pärssimist. On väidetud, et tingimuste kasutamien pärsidb demokraatiat. Ning kui raha saamise tingimused riigi valitsusele ei sobi, siis tihti neid ka ei täideta, ning vastupidi, kui tingimuste eesmärgid on juba algselt valitsuse prioriteedid, pole mõtet neid veel uuesti kehtestada enne riigile raha andmist.⁵

³ Smith, Karen Elizabeth. 1997. Lk. 5.

⁴ Kelley, Judith. „International Actors on the Domestic Scene: Membership Conditionality and Socialization by International Institutions“. *International Organization*. Vol. 58. No. 3. The MIT Press. 2004. Lk. 430.

⁵ Dreher, Axel. „IMF conditionality; theory and evidence“. *Public Choice*. Vol. 141. No. 1-2. Springer Netherlands. 2009. Lk. 234-235.

2. PEATÜKK. EU JA KONDITSIONAALSUS

Põhimõtted

Formaalne põhjus, miks Euroopa Liit üleüldse on huvitatud oma vaesemate naabrite abistamisest on Euroopa stabiilsuse tagamine.⁶ On ju kindlam omada demokraatlike ja majanduslikult arenenud naabreid, mitte agressiivseid ja vaeseid diktatuure mis toidavad emmigratsiooni.

Euroopa Liit hakkas konditsionaalsust kasutama alles külma sõja lõppedes. Varem pidas Liit oma idanaabrite suhtes olulisemaks kaubandussuhete arendamist, tingimuslik demokraatia ja inimõiguste arengu survestamine oli rohkem Ameerika Ühendriikide poliitika. Euroopa Parlamendi surve tõttu aga hakati üha enam arenguabi andmist inimõigustega siduma.⁷

Konditsionaalsuse puhul on aga probleemiks küsimus, et mida teha, kui riik tingimusi ei täida. Negatiivset konditsionaalsust kasutab EL väga harvadel juhtudel. Sidemete ja abi vähendamine tingimuste mitte täitmistel võib viia teise osapoole positsiooni edasise halvenemiseni. Seetõttu juhtub tihti, et ka tingimusi mitte täitva riigiga jätkatakse tegevust samal viisil kui juhul kui tingimused oleks täidetud.

Eriline probleem on konditsionaalsuse rakendamine riikide suhtes, mis on majanduslikult ja/või poliitiliselt suure kaaluga. Naftarikkad riigid nagu Nigeeria või Saudi Araabia ning suurvõimud nagu Hiina pääsevad tingimuste täitmise kohustusest kuna hea läbisaamine nende riikidega on oluline EL-i enda majandusele ja poliitilisele positsioonile.⁸

Euroopa Liit ei survesta otseselt riike midagi tegema. Ta pakub riikidele, mis tingimusi täidavad hüvesid, kuid nende täitmata jätmine või nende üleüldine eiramine pole Euroopa Liidule suuremaks probleemiks. Tingimuste täitmine on vabatahtlik.⁹

⁶ Arikan, Harun. *Turkey and the EU: An Awkward Candidate for EU Membership?* Second Edition. Ashgate Publishing Limited. 2006. Lk. 2.

⁷ Smith, Karen Elizabeth. 1997. Lk. 6-7.

⁸ Smith, Karen Elizabeth. 1997. Lk. 17, 20, 21.

⁹ Schimmelfennig, Frank; Engert, Stefan; Knobel, Heiko. 2003. Lk. 496.

Konditsionaalsuse, mille põhiline tõmbenumber on liitumine EL-iga, probleemiks on tingimuste täitmisele järgnema pidava auhinna saamise ajaline kaugus. Poliitiliselt keeruline on teha otsuseid, mille käegakatsutavaim tulemus on näha alles aastates pärast.¹⁰

Euroopa Liidul on pakkuda kahte liiki hüvesid; institutsionaalsed sidemed ning otsene majanduslik abi. Institutsionaalsetest peibutistest on suurim muidugi EL-i liikmelisuse pakkumine, kuid lisaks sellele on EL-il pakkuda ka eri koostöö- ja kaubanduslepinguid. Materiaalset-majanduslikku laadi abi andmiseks on olemas samuti mitmeid programme, tuntuim nendes ilmselt Phare.¹¹

Varasem kogemus

Üldist

Euroopa Liit on konditsionaalsust kasutanud hiljuti liitunud Kesk- ja Ida-Euroopa riikide puhul, ning kasutab seda ka eri liitumisstaadiumis Balkani riikide puhul. Nende kogemuste põhjal saab välja tuua mõned konditsionaalsuse kasutamisega seotud probleemid.

Anastasakis ja Bechev töid EL-i Balkani riikide poliitkas välja kolm põhilist probleemi. Esiteks pole suudetud üleval hoida reformimeelset hoiakut ega tekitada kohalikku konsensust selle vajalikkusest. Teiseks on suur lõhe EL-i ja kohalike riikide prioriteetides, sealhulgas riikide eneste vähene võimekus oma prioriteete kujundada. Kolmandaks on regiooni heterogeensuse ülemängimine, mis omakorda viib vaenulikkuseni piirkonna riikide omavahelises läbikäimises. Autorid väidavad, et tegon on *pühendumuse defitsiidiga*. Ehk siis Euroopa Liit peaks andma selgema sõna, mis tingimuste täitmine riikidele annab. Kuigi rahvas on EL-i poolt, ei too see kaasta toetust eri reformidele. Rahvale on vajalik majandusliku olukorra parandamine, mitmed turumajanduse ja demokraatia arenguga seotud tingimused mõjuvad riigi majanduslikule arengule aga kurnavalt.

¹⁰ Grabbe, Heather. „European Union Conditionality and the Acquis Communautaire“. *International Political Science Review*. Vol. 23. No. 3. 2002. Lk. 263.

¹¹ Schimmelfennig, Frank; Engert, Stefan; Knobel, Heiko. 2003. Lk. 496.

Selle parandamiseks tuleks muuta kriteeriume rahva vajadustega vastavamaks. Demokraatia areng ei huvita kedagi, kui prioriteediks on laste kõhtude täitmine; tuleks panustada majanduslikule arengule ja koostööle. Samuti võiks olla rohkem tasusid teatud vaheeesmärkide täitmise eest, kaugel võimalus EL-iga liituda pole tihti piisav initsiatiivi allikas. Miks Kesk- ja Ida-Euroopa riikides EL-i mõju paremini tuntav oli, on just konkreetsemad lubatud hüved tingimuste täitmise eest. Pühendumus (commitment) EL-i poole pealt on põhimuutuja, mis konditsionaalsuse edukuse määrab.¹²

EL-i püüd tingimuslikkuse Ida-Euroopa riikide poliitikat mõjutada pole alati olnud edukas. Näiteks Slovakkias 90ndate lõpul, kui võimul oli autoritaarne Meciar, ei suutnud EL olulisel määral Slovakkia poliitikat näiteks ungari vähemuse suhtes muuta. Selle põhjuseks oli, et EL-ile järele andmisega kartis Meciar kaotada sisepoliitilist võimu ja populaarsust, mis põhines rahvuslusel. Siit võib teha järelduse, et konditsionaalsus töötab autoritaarsetes riikides halvemini.¹³

Järgnevatel liitujatel tundub aga olevat järjest keerulisem. Üha rohkem vaesamaid riike liites on raskem leida poliitilist tahet et üleüldse EL laieneda saaks. See viib suuremate nõudmisteni kandidaatriikide suhtes samal ajal kui neile lubatavad tasud jäävad suhteliselt väiksemaks ning ebaselgeteks. Seadusandluse hulk, mille kandidaatriigid peavad omaks suureneb aja möödudes hoogsalt.¹⁴ Balkani riigid, mis on niigi raskemas seisus kui juba liitunud riigid on juba sellise käitumise osalised.¹⁵ Türgi, mille liitumine on veelgi keerulisem saab teadagi eriti ebalevaid vastuseid EL-iga liitumise suhtes, mis nõiaringlikult omakorda vähendab Türgi entusiasmi.

Kreeka

Türgi liitumisprotsess on paljuski sarnane Kreeka omaga, Türgil on juures muidugi kultuurilise erinevuse probleem ning kõiki teisi probleeme võimendab Türgi suurus. Kreekat võis samuti omal ajal pidada erijuhtumiks tema suhtelise vaesuse, demokraatia nooruse ning ka suhteliselt keeruka välispoliitilise olukorra tõttu. Neist probleemidest hoolimata tehti poliitiline otsus Kreeka siiski vastu võtta.

¹² Anastasakis, Othon; Bechev, Dimitar. „EU Conditionality in South East Europe: Bringing Commitment to the Process“. South East European Studies Programme. European Studies Centre. St Antony's College. University of Oxford. 2003. Lk. 3-8.

¹³ Schimmelfennig, Frank; Engert, Stefan; Knobel, Heiko. 2003. Lk. 505.

¹⁴ Grabbe, Heather. 2002. Lk. 264

¹⁵ Anastasakis, Othon; Bechev, Dimitar. 2003. Lk. 6.

Algselt oli vastuseis Kreeka liitumisele üpris suur ka majanduslik faktor kõrvale jättes. Esiteks olid Kreeka suhted Türgiga jõudnud kriitilisse punkti, seda suures jaos Küprose küsimuse tõttu. Teiseks oli Kreekat 1967-1974 valitsenud sõjaväeline diktatuur. Samas tuleb siin selgelt esile EL-i väga erinev kultuurile arusaam Kreekast ja Türgist. Kuigi Kreeka oli alles vabanenud diktatuurist, seondub Kreeka eurooplastele siiski demokraatia sünnikohaga ning hoolimata vaesusest ei peetud teda erinevaks.¹⁶

Kreekat, mille SKP inimese kohta jäi alla 60 protsendi (Türgil alla 50 %) EL-i kesmisest, peeti liiduga ühinemiseks algselt kindlalt liiga vaeseks. Kardeti Kreeka mõju EL-i eelarvele, eri arvutuste järgi kardeti see olevat enam kui 4 % kogu summast.¹⁷ Võrdluses Türgiga tuleb silmas pidada, et Kreeka liitumise ajal oli ka liikmesriike tunduvalt vähem ning suhteliselt väike Kreeka mõjutas üldist olukorda seega rohkem. Türgi, mis on korradades Kreekast suurem ei saaks praegusel hetkel kindlasti nii suures proportsioonis eelarvet mõjutada.

Ka Kreeka puhul kasutati mõningast venitamistaktikat. Kui poliitiliselt öelda Kreekale „Jah“, siis majanduslikult „Veel mitte“. See andis aega liidule ümberkorralduste tegemiseks, kuna poldud kindlad kuidas Kreeka liitumist võimalikult sujuvalt ellu viia, et prantsuse põllumehed oma osa kaotamise kartuses rahulikuks jääksid.¹⁸

Kreeka liitumisprotsess vähendas riigi majandusliku olukorra tähtsuse arvestamist liitumiskriteeriumina. Tähtsaim tegur oli protsessis poliitilise tahte olemasolu Kreeka EL-iga liitmiseks. Kreeka kogemuselt on õppida seda, et kuigi liitumine oli raske ja tundus kohati ebatõenäoline, on riik praegu tema ümber toimuvast kriisist hoolimata siiski end tõestanud nii poliitiliselt kui majanduslikult. Liitumisprotsessi eel teoretiseeritakse alati võimalike negatiivsete mõjude üle, kuid need on enamasti liialdatud, tõenäoliselt ka Türgi juhtumi puhul.

¹⁶ Verney, Susannah. „Justifying the second enlargement: Promoting interests, consolidating democracy or returning to the roots?“. *Questioning EU Enlargement: Europe in search of identity*. Ed, Helene Sjursen. Routledge. 2006. Lk. 33.

¹⁷ Verney, Susannah. 2006. Lk. 22.

¹⁸ Verney, Susannah. 2006. Lk. 23-25.

3. TÜRGI JUHTUM

Selles peatükis kirjeldan mõningaid Türgi omadusi, mis ta teistest seni liitunud või liituda soovivatest riikidest erinevaks teeb. Teiseks soovin leida vastust küsimusele, et kui suur on Türgi reaalne huvi EL-iga liituda ning Kopenhaageni kriteeriume täita ning mis seda suurendab või vähendab. Samuti tahan tuua välja takistusi ja probleeme, mille hulgas tähtsamaid on kindlasti EL-i enese subjektiivne kujutis Türgist ning sellest tulenev poliitiline võitlus Türgi sobivusest EL-iga.

Türgi eripärad

Demograafia

Türgi on Euroopa mastaabis väga suur riik nii pindalalt, kuid mis veel tähtsam ka rahvaarvu poolest. Oma 77,8 miljoni elanikuga¹⁹ oleks ta praeguse seisuga Euroliidu rahvaarvult teine riik. Saksamaal, praeguses suurima rahvaarvuga riigis elab vaid 4 miljonit inimest rohkem²⁰, kuid arvestades rahvastiku kasvu kiirust kuluks vaid mõned aastad, et Türgi Saksamaast ette jõuaks. Euroopa Parlamendis on kohad aga jaotatud vastavalt riikide rahvaarvudele, seega oleks Türgi Euroopa Parlamendi mõjuvõimsaim riik.²¹

Lisaks sellele, et tõenäoliselt pole Euroopa riigid nõus leppima sellega, et uus ning nende jaoks vastuoluline riik nõnda palju võimu saaks, on ka teisi rahvaarvust tulenevaid probleeme. Vastavalt EL-i dokumentidele tuleb välja, et Euroopa Parlamenti pole nii palju kohti üldse võimalik luuagi, mis Türgi liitumine endaga paratamatul kaasa tooks. See tähendab et tuleks muuta tervet parlamendi korraldust ja sellega seonduvalt raskelt muudetavaid dokumente.

¹⁹ Wikipedia. „Turkey“. Wikimedia Foundation, Inc. Internetis 13. aprillil aadressil <http://en.wikipedia.org/wiki/Turkey>.

²⁰ Wikipedia. „Germany“. Internetis 13. aprillil aadressil <http://en.wikipedia.org/wiki/Germany>.

²¹ Flam, Harry. „Turkey and the EU: Politics and Economics of Accession“. *CESifo Economic Studies*, Vol. 50, 1/2004. Ifo Institute for Economic Research. Lk. 171.

Veel üks rahvaarvuga seotud probleem on kartus Türgist lähtuva immigratsioonivooluga teistesse EL-i maadesse. Piiride vabaks laskmine võib hinnanguliselt türklaste arvu Saksamaal 30 aastaga viia 2 miljonilt 3,5 miljonini.²² Ka enne eelmist kahte laienemisringi oli immigratsiooniküsimus aktuaalne. Tookord ei osutunud kartused realistlikuks. Samas olid eelmised liitujad Türgist erinevad. Esiteks on nad Türgist mõnevõrra paremas majanduslikus olukorras, mis tähendab et nende riikide elanikel oli potentsiaalselt väiksem vajadus emigratsiooniks. Lisaks olid eelmised liitujad kultuuriselt nõ Vanale Euroopale sarnasemad, samas kui Türki puhul on kindlasti üleval hirm „islami pealetungi“ ees. Suure tõenäosusega seatakse Türgile teadmata ajaks ajutised piirangud seoses tööjõu vaba liikumisega.

Geograafia

Kui Euroopa Liidu siseselt piire riikide vahel praktiliselt et ei eksisteerigi, siis piirid Euroopa ja muu maailma vahel on väga ranged. Türki liitumisega saaks Euroopa endale juure terve portsu läänlaste silmis halva ja väga halva kuulsusega naabreid. Kui Gruusia, Armeenia ja Azerbaidžaan ei tundu eurooplastele eriti kurjakuulutavad, siis Süüria, Iraak ja Iraan ilmselt küll. Oleks Türki praegu EL-i liige, oleks terve EL mässitud näiteks Süüria põgenikega tegelemise probleemidesse.

Türki liitumise vastased toovad tihti välja, et ainult väike osa Türki territooriumist asub Euroopas ning Türki pole seega Euroopa riik, välistades sellega Türki liitumise täielikult. Seda kriitikat on aga kerge kahjutuks teha, sest Küpros, EL-i liige, asub täielikult väljaspool Euroopa maailmajagu. Sama lugu on Prantsuse Guajaanaga Lõuna-Ameerikas, mis ometi on EL-i liige. Geograafiline asukoht väljaspool Euroopat pole seega tõsiseltvõetav argument Türki vastu.

Majandus

Türki majandus on olnud kohati ebastabiilne, samas suhteliselt vaese ent kiirelt kasvava majanduse puhul on see normaalne. Ülisuur infaltsioon, aastal 1998 84,6% on 2011. aastaks langenud 10-le protsendile.²³ Teiste probleemidena on välja toodud suurt

²² Flam, Harry. 2004. Lk. 171.

²³ Wikipedia. *Economy of Turkey*. Internetis 6. augustil aadressil http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_turkey.

eelarvedefitsiiti ja kehva pangandussüsteemi.²⁴ Türgi oleks liitumise korral mitte küll kõige vaesem riik (Bulgaaria ja Rumeenia on SKP per capita järgi Türgist maas²⁵), kuid kindlalt üks vaesemaid, Türgi suurus võimendab vaesuseprobleemi aga tuntavalt.

Välispoliitika. Türgi ei saa liituda enne Kürpose-tüli lahendamist.²⁶ Küpros, kes on Türgiga Põhja-Küprose küsimuse tõttu suures tülis, saab Türgi liitumist väga kergelt takistada ning on seda võimalust Türgi liitumiskõneluste pidurdamisel ka juba kasutanud.²⁷

Türgi liitumine sõltub ka kolmandatest riikidest. Nimelt võib arvata, et Türgi ei liitu enne kõigi teiste Balkani maade liitumist. Kuna nende riikide puhul langevad ära mitmed probleemsed küsimused geograafia, kultuuri ja suurusest tingitud institutsionaalsete probleemide kohta, on arvata et need suhteliselt väikesed riigid liituvad enne Türgit.

Demokraatia, sõjavägi, inimõigused

Ametlikult on just inimõiguste ja demokraatia kriteeriumid need, mis Türgil EL-iga liitumise seisukohast kõige halvemal järjel on.²⁸

Türgi puhul on keeruline küsimus näiteks sõjaväe suur võim, mis tulenebajaloolistest põhjustest. Sõjaväel on suur rahva toetus, seda nähakse demokraatia kaitsjana. Demokraatlikus riigis peaks sõjavägi riigivalitsemisest eraldatud olema, aga Türgi puhul saab sõjavägi läbi riigi julgeolekunõukogu poliitikat suhteliselt otseselt mõjutada. Sisepoliitika suure julgeolekustamise tõttu näiteks armee poolt tähtsustatud geopoliitilise asendi keerukuse, kurdi vähemuse ja islamiäärmuslaste küsimustes on raske armee mõju vähendada enne kui toimub poliitika julgeolekustamise vähendamine.²⁹

²⁴ Sajdik, Martin; Schwarzinger, Michael. *European Union Enlargement: Background, Development, Facts*. Central and Eastern European Policy Studies, Volume 2. Transaction Publishers. 2008. Lk. 291-292.

²⁵ Wikipedia. „List of countries by GDP (nominal) per capita“.Internetis 10. augustil aadressil http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_%28nominal%29_per_capita.

²⁶ Sajdik, Martin; Schwarzinger, Michael. 2008. Lk. 295.

²⁷ Sözen, Ahmet. „The Cyprus question in Turkey-EU relations.“ *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel.Routledge. 2010. Lk. 72.

²⁸ Flam, Harry, 2004. Lk. 173.

²⁹ Polat, Rabia Karakaya. „How far away from the politics of fear? Turkey in the EU accession process“. *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel.Routledge. 2010. Lk. 58.

Konstitutsioonikohtu, mis samuti töötab demokraatia kaitsjana, tegevust saab samuti mõnevõrra ebademokraatlikuks nimetada. Erinevaid erakondi on riigivastase tegevuse eest ära keelatud nii palju, et ühe autori kirjelduste järgi on suletud erakondade jaoks lausa surnuaeda vaja. 2007. aastal 47 % häälest saanud AKP oleks samuti väga napilt ära keelatud, 10 kohtunikku 11-st leidsid, et partei on seotud antisekulaarsete tegevustega.³⁰

Sooline võrdõiguslikkus on samuti üks väljapaistvamaid probleeme. Seda kasutatakse kui näidet sellest, et Türgi lääne tsivilisatsiooni ei kuulu. Endiselt on probleemiks näiteks sundabielud ning üldine meeste allutatus peresuhetes. Kuigi legislatsioon võib paljudes küsimustes olemas ollam on probleeme selle rakendamisega. Samas võrreldes Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega on Türgil rohkem naisaktivistlike organisatsioone ning nende häält on poliitikas rohkem kuulda. Kuigi probleemid jätkuvad ning Türgi on endiselt selles küsimuses muust Euroopas maas, seisis 1998. aasta Euroopa Komisjoni raportis siiski lause, et „naiste olukord on aina enam kooskõlas enamuses EL-i riikides toimuvaga ning veel alles jäänud õigusliku diskrimineerimise eemaldamisega tegeletakse.“³¹

Korruptsioon on „tohtu takistus demokratiseerumisprotsessile“. Seda kuna demokraatia toimimiseks on vajalik, et kodanikud oleksid võrdsed ning toimiks õigusriik. Ametnike ebaseaduspärane tegutsemine hävitab demokraatia aluseid, kuna just õigusriik eristab demokraatiat autoritaarsest riigist. Mõnevõrra üllatuslikult on korruptsiooni tajumine suhteliselt vaesemas Türgis võrreldav KIE riikidega³², kuid kuna uuringu andmed põhinevad inimeste subjektiivsetel kogemustel ei saa neid puhta tõena võtta

Euroopa Liidu kui inimõiguste kaitsmise eestvedaja jaoks on oluline Türgi kurdide problemaatika. Kuna kõik moslemid loetakse Türgis türklasteks ning Türgi riigikeel on türgi keel, on kurdid, kes moodustavad 20% rahvast suure surve all. Kurdi keele kasutamine on ametlikult väga piiratud ning seaduste mittetäitmise ja subjektiivse

³⁰ Polat, Rabia Karakaya. 2010. Lk. 67. „...graveyard of political parties closed as a result of military interventions or decisions by the Constitutional Court.“

³¹ Tunkrova, Lucie. „Democratization and EU conditionality: A barking dog that does (not) bite?“. *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel. Routledge. 2010. Lk.40-41., 44, 46,48-50.

³² Appel, Hilary. „Corruption and the Collapse of the Czech Transition Miracle“. *East European Politics & Societies*. Vol. 15. No. 3. Sage on behalf of American Council of Learned Societies. 2002. Lk. 547.

tõlgendamise näol toimub mõningane repressioon.³³ Et Liidu liikmeks saada peab kurdide olukord märkimisväärselt paranema.

Islam

Kuigi Euroopa üheks suurimaks prioriteediks on igasugune tolerantsus ja vabadus, sealhulgas usuvabadus, on Euroopa avaliku arvamuse jaoks Türgi suur moslemi rahvastik siiski tõsine probleem. Mitmed rohkem või vähem äärmuslikud parteid ja ühingud on välja öelnud, et islamil põhineva kultuuriga EL-i astumine pole aktsepteeritav.³⁴ Väga tähtis on siinkohal, et Türgi jätkaks oma kindlalt sekulaarset, Atatürki poolt soovitud riigikorraldust.³⁵ See on viimasel ajal kahtluse alla seatud, kuna viimased kolm valimist võitnud Öigluse ja Arengu Partei (AKP) on ilmutanud selgelt islamistliku suundumusega ettevõtmisi. Seega on Türgi vastastel võimalus fundamentaalse islamismi kartusele mängida.³⁶

Usuvabaduse ja islami küsimuses on Türgil raske leida üheselt Euroopa Liidule sobivat seisukohta. Praegune õiguslik olukord Türgis on niivõrd sekulaarne et näiteks pearättide kandmine avalikes kohtades on keelatud.³⁷ Kuigi see on Euroopa jaoks pigem positiivne märk Türgist kui religioosseid mõjusid ohjeldavast riigist, on see reaalsuses siiski ka inimeste usulise vabaduse tõkestamine, mis Euroopa normidega kokku ei käi. Taolisi piiranguid kasutades on risk jätta mulje usuvabaduste piiramisest, piiranguid eemaldades jäetakse aga mulje kui islami fundamentalistidest. Usuvabaduse laiendamine on ka põhjusi, miks türki usklikud enamasti EL-i toetava seisukoha võtavad.³⁸

³³ Flam, Harri. 2004. Lk. 175-176.

³⁴ Cakir, Armagan Emre, Gergelova, Angelika. „Tug of war on lifelining: Central European views on Turkey's accession to the EU“. *Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel. Routledge. 2010. Lk.122.

³⁵ Faucompret, Eric; Konings, Jozef. *Turkish Accession to the EU: Satisfying the Copenhagen criteria*. Routledge. 2008. Lk. 4

³⁶ Fräss-Ehrfeld, Clarisse. *Turkey - Europe's gateway to Asia : including details on Turkey's economic development, its EU-relations and the existing grants and incentive programmes*. Linde International. 2007. Lk. 62.

³⁷ Polat, Rabia Karakaya. 2010. Lk. 66.

³⁸ Tunkrova, Lucie. „The Challenge of Euroscepticism in the Accession Countries: The good, the bad and the shaky EU“. *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel. Routledge. 2010. Lk. 99.

Türgi seisukoht ning selle seotus kemalismiga

Üldine ühiskondlik-poliitiline olukord EL-i suhtes

Türgi seisukoht EL-iga liitumise suhtes on olnud on seniajani olnud kindlalt positiivne.. Riigi suuremad erakonnad on Euroopa Liiduga liitumise poolt, liitumine on aastakümneid olnud riigi kindel eesmärk ning tähtsaim välispoliitiline eesmärk³⁹; Euroopa suunas liikumine on Türgi ühiskonnas senimaani olnud paradgimaatiline. Kuid see tahe võib ning reaalsuses ka ongi muutumas. EL-i poolne venitamine ning Türgi enese tugevnemine vähendab pidevalt EL-i atraktiivsust.⁴⁰

Hea ettekujutuse türklaste mentaliteedist Euroopa Liidu suhtes annab stseen Nuri Bilge Ceylani 2011. aasta filmist *Bir zamanlar Anadolu'da* (Once Upon a Time in Anatolia). Natuke protseduurireeglistikku rikkunud politseinik saab ametikaaslaselt noomituse: „kas me siis niimoodi Euroopa Liitu jõuame?“.⁴¹ Euroopa Liit tundub seega olevat midagi mis on küll positiivne ja soovitav, kuid samas ka midagi ebarealistlikku. Nagu Eesti Euroopa viie rikkaima riigi hulka saamine.

Türklased on EL-i suhtes siiski ka umbusklikud. Kuigi toetus liikmelisuse vastu on üldiselt 50% kanti, on türklastel ajaloo suurel tähtsustamise tõttu ka mõnevõrra paranoilisi muresid. Näiteks 2009. aastal arvas 27 % türklastest, et EL-i kindel eesmärk on Türgi terviklikkuse lammutamine. Türklased tahavad läänestuda, kuid samas kardavad, et EL-i tingimuste täitmine tähendab Türgi lagundamist.

Põhjuseid miks Türgi võiks tahta EL-i liikmeks saada on mitu. Tähtsmaid neist ehk majanduslikku laadi⁴². EL-i liikmena oleks Türgil õigus saada väga suurtes kogustes EL-i toetusi. Lisaks muud majanduslikud eelised EL-i liikmeks olemisel (muidugi ka puudused nagu EL-i ühine tollipoliitika jmt.). EL-i liikmelisus oleks ilmselt ka mainekujunduslikult kasulik, seda mõlemale osapoollele. EL-i liikmelisus oleks Türgile kinnitus, et ollakse eurooplased ning oleks seega Atatürki alustatud läänestumisprotsessi edukas lõpp.

³⁹ Akcapar, Burak. *Turkey's New European Era: Foreign Policy on the Road to EU Membership*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. 2007. Lk. 8.

⁴⁰ Kaldoja, Evelyn. *Türklasi heidutab ELi tõrges retoorika, mitte liitumiskriteeriumid*. Postimees. 7. aprill 2012. Internetis aadressil <http://www.postimees.ee/800400/turklasi-heidutab-eli-torges-retoorika-mitte-liitumiskriteeriumid/>.

⁴¹ Ceylan, Nuri Bilge. *Bir zamanlar Anadolu'da*. Zeynofilm. 2011. 45-46 minut.

⁴² Tunkrova, Lucie. 2010. Lk. 99, 110.

Kemalism

Kaasaegne Türgi on läänestumise poole püüelnud oma algusest saadik ning see inerts kestab veel mõnda aega. Riigi looja Kemal Atatürki üheks peamiseks tõekspidamiseks oli, et Türgi riigi eduks on vajalik läänestumine.⁴³ Türklaste armastus Atatürki vastu tähendab, et tema vaadetele vastandumine poliitikas pole lihtne.

Kemalism oma läänestumistungiga ongi mõnevõrra paradoksaalselt vajalik Türgi demokraatiseerumise jätkul. Paradoksaalne kuna kemalism on siiski ka rahvuslik ideoloogia; ent see ideoloogia tõukab Türgit multikultuurse ja rahvuslust ohjeldava Euroopa Liidu poole. Sarnaselt keeruline olukord on ka sõjaväe suure mõjuga. Sõjaväe mõju poliitikas peetakse ebademokraatlikuks, kuid Türgis on sõjavägi moderniseerimise ja läänestumise suurimaid toetajaid.⁴⁴

Kemalismi põhilised punktid on vabariiklus, sekulaarsus, läänestumine, kuid samal ajal siiski ka patriotism. Kuigi kemalismi mõju ajas väheneb, on selle põhimõtted siiski nii valitseva AKP kui ka opositsioonierakondade jaoks tähtsad. Selle läänestumist kui midagi ihaldavat ja samaaegselt ida kui midagi negatiivset kujutava ideoloogia põhimõtted on „tugevalt Türgi kollektiivse mällu sööbinud ja kujundab endiselt tugevalt Türgi identiteeti.

Türgi on peale Põhja-Küprost ilmselt siiski kõige läänelikum islamiriik. Mitmed usust tulenevad erinevused lääneriikidega on seal peale praeguse vabariigi algust 1923. aastal kõrvaldatud. Kemalistid pidasid läänestumisel tähtsaks ka kultuuri muutmist, mistõttu hakati ka seaduste abiga näiteks inimeste riietumist muutma. Puhkepäev muudeti isalmist tulenevalt reedelt läänelikult laupäevaks-pühapäevaks. Tekkis nii-öelda riiklik feminism, naised said suhteliselt varakult hääleõiguse; keelati polügaamia. Lõhkudes sidemeid islamimaailmaga asendati araabia tähestik ladina omaga. Ajaloo tõlgendustes pööruti islami-eelsesesse aega, millega taasavastati sidemed iidsete tsivilisatsioonidega ning seeläbi seotus Euroopaga.⁴⁵

Türgi sobivusel Euroopa kultuuriruumi tuleb taolisi suuri püüdlusi läänestumiseks kindlasti arvesse võtta. Kuigi Türgi ja Euroopa vahel on endiselt eri religioonilisest

⁴³ Flam, Harry. 2004. Lk. 173.

⁴⁴ Polat, Rabia Karakaya. 2010. Lk. 62.

⁴⁵ Kucera, Petr. „Becoming European: Kemalism as an ideology of Westernism“. *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel. Routledge. 2010. Lk.18, 23-25.

taustast tulenevaid erinevusi, on suuremad neist riiklikult näiteks seadustega reguleeritud ning pole igapäevaelus nii märkimisväärsed.

Miks Euroopa peaks Türgit tahtma? Türklased ise näevad Türgi liitumisprotsessi Euroopa Liidu proovikivina. Euroopa põhimõtted nagu ühtsus mitmekesisuses, multikultuursus ja rahvusvaheline õigus kaotavad oma sisu, kui liituda soovivale islamiriigile tee suletakse. EL kaotaks oma koha kui nende väärtuste eest seisja. Türgi liitumine annaks aga löögi teoretiseeritud tsivilisatsioonide kokkupõrkele.⁴⁶ Türgi liitumist oma usulise ja kultuurilise erinevusega võidakse näha ka positiivselt ja rikastavalt, samuti oleks Türgi läänelikkuse kinnitamine EL-i astumise teel näide sellest, et moslemi rahvastikuga riik saab olla liberaaldemokraatlik.⁴⁷

Türgi liitumise keerdkohad

Euroopa poole pealt vaadates on mitmeid asjaolusid, mis Türgi liikmelisuse keerukaks teevad. Türgi on, nagu eelpool mainitud, mitme koha pealt erinev ja problemaatiline ning seetõttu käsitletakse teda erijuhtumina.⁴⁸

See erinevus on viinud selleni, et kuigi Türgile ei tahet öelda kindlat „ei-d“, ei taheta teda veel ka liidu liikmeks. See tähendab, et EL kasutab Türgi suhtes venitamistaktikat. Euroopa Liidu tegevuse kohta Balkanimaades, mis sobib kirjeldama ka Türgi olukorda, on hea kirjeldus Anastasakise ja Bechevi artiklis:

„The political and economic conditions, by and large, are not identified as steps along the way to accession, but as an instrument of pressure, or even a delaying tactic, which legitimises exclusion.“⁴⁹

See venitamistaktikat peegeldab mingil määral ka lihtsalt seda EL-i teadmatust sellest, kuidas Türgit liitumise korral puhttehnilist, institutsionaalseid probleeme arvestades omaks võtta ja organisatsiooni sujuvalt sisse sulatada.

⁴⁶ Akcapar, Burak. 2007. Lk. 6-7, 10.

⁴⁷ Cakir, Armagan Emre, Gergelova, Angelika. 2010. Lk.123.

⁴⁸ Arikan, Harun. 2006. Lk. 1-3.

⁴⁹ Anastasakis, Othon; Bechev, Dimitar. 2003. Lk. 16.

Institutsionaalsed probleemid

Juba eelpool sai mainitud, et Euroopa Parlamendis pole praeguse korra järgi ei õiguslikult ega ka lihtsalt puhtfüüsiliselt võimalik ära mahutada parlamendisaadikute hulka, mis Türgi liitumisel saadikutekotta lisanduks.

Türgi suurus annaks märkimisväärse löögi Euroopa Liidu eelarvele. Kui näiteks Eesti sai aastatel 2004-2006 Euroopa Liidu struktuurifondidest ja Ühtekuuluvusfondist kokku üle 802 miljoni euro⁵⁰, siis Türgi saab ainuüksi 2011. aastal liitumiseelset abi 781,9 miljoni euro jagu.⁵¹ EL-i liikmena saaks Türgi aga suurima tüki EL-i eelarvest.⁵²

Tuleb arvestada sellega, et Türgi on suur ja oleks üks vaesemaid liikmesriike. See tekitab pahameelt ilmselt praeguses nõ perifeerias ehk Euroliidu idapoolses osas, kellel võib tekkida õigustatud hirm, et kogu Euroopa toetused edaspidi ainult Türgi suunas liiguksid.⁵³ Ainuüksi põllumajandustoetusteks, rääkimata muudest regionaalse arengu toetustest, läheks Türgi taolises suurriigis väga suur summa. Riigid, mis aga Liidu eelarvesse enim panustavad, kardavad aga et nende poolt antava raha hulk peab veelgi kasvama.

Türgi puhul tuleb aga arvestada ka seda, et lähema 10-15 aasta jooksul tõenäoliselt liitumist ei toimu. Selle aja jooksul, erinevalt majandusraskustest vaevlevast Euroopast, peaks Türgi EL-i keskmisele pigem lähenema ning seega oleksid ka Türgi järeleaitamiseks vaja minevad kultused märkimisväärselt väiksemad. Samuti toimub selle aja jooksul ning kindlasti ka enne Türgi liitumist mitmeid muutusi Euroopa Liidu rahade jagamise süsteemis. Ühise põllumajanduspoliitika reform, mida KIE riigid ootavad on näide sellest kuidas uute liikmesriikide liitumine rahade ümberjagamist mõjutab.⁵⁴

⁵⁰ Euroopa Liidu Struktuurifondide kodulehekül. „Mis on struktuuritoetus“. 10. jaanuar 2011. Internetis 13. aprillil aadressil <http://www.struktuurifondid.ee/?id=6476&style=1>.

⁵¹ European Commission. „Turkey - Financial Assistance“. Internetis 13. aprillil aadressil http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/financial-assistance/index_en.htm.

⁵² Flam, Harry. 2004. Lk. 171.

⁵³ Cakir, Armagan Emre, Gergelova, Angelika. 2010. Lk.121.

⁵⁴ Cakir, Armagan Emre, Gergelova, Angelika. 2010. Lk.125.

Türgi liitumise politiseeritus

Suurem probleem kui Kopenhaageni kriteeriumid, Türki suhteline vaesus või mured EL-i eelarve ja Türki institutsioonilise sisse sulatamisega, on siiski Türki EL-i liikmelisuse suur politiseerituse tase.

Kuni poliitikud suurtes liikmesmaades nagu Saksamaa ja Prantsusmaa kasutavad Türki-vastast retoorikat häälte püüdmisel, on Türki edukas kaasamine Euroopa ettevõtmistes tuntavalt keerulisem. Taolised sõnavõtmised Euroopa juhtivate poliitikute suust saavad Türki meedias laia kajastust, mis võimendatuna Türki siseste EL-i vastaste erakondade tegevusest omakorda suurendab türklaste umbusku Euroopa Liitu.⁵⁵

Teisalt on küsitava väärtusega mitme KIE riigi toetus Türki liitumisele, mis põhineb suurel määral lootusel, et Türki liitumine tähendab integratsiooni süvenemise aeglustumist või peatumist.⁵⁶

Konditsionaalsuse kasutamise olukord

Euroopa Liidu tingimused on varasemalt kindlasti pannud Türgit reformimeelsemalt tegutsema, väidetavalt on see Türgi viinud isegi „demokratiseerumise laviinini“⁵⁷. Kui 2002. aastal lubati Türgile, et 2004. aasta detsembris otsustatakse liitumiskõneluste avamine⁵⁸, tegi Türki omalt poolt vajalikud muutused ära, mille tulemusel 2005. aastal Türgiga liitumiskõnelused ka avati.⁵⁹ Lubadus Türgiga liitumiskõnelused avada on aidanud kaasa mitmetele konsultatsionaalsetele reformidele ning näiteks surmanuhtluse kaotamisele.

Teisalt pole isegi kindel lubadus EU liikmeks saada piisav euroopastumise tagaja, kui ühiskonnas puuduv seesmine soov selles suunas liikuda. Oluline on, et euroopalikud normid saaksid kandidaatriikide ühiskonnas internaliseeritud. Türki puhul said paljud reformid tehtud justnimelt tänu MTÜ-de ja huvigruppide survele, mitte EU tingimuste

⁵⁵ Tunkrova, Lucie. 2010. Lk. 98-100

⁵⁶ Šaradin, Pavel. „The support of East Central European countries for Turkey’s accession to the European Union“. *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel. Routledge. 2010. Lk.136.

⁵⁷ Avci, Gamza. „Turkey’s EU politics: Consolidating democracy through enlargement?“. *Questioning EU Enlargement: Europe in search of identity*. Ed, Helene Sjursen. Routledge. 2006. Lk. 64.

⁵⁸ Sajdik, Martin; Schwarzing, Michael. 2008. Lk. 294-295.

⁵⁹ Wikipedia. *Accession of Turkey to the European Union*. Internetis 6. augustil aadressil http://en.wikipedia.org/wiki/Accession_of_Turkey_to_the_European_Union.

tõttu.⁶⁰ See on aga positiivne näide Türgi ühiskonna enda tahtest Euroopa normid omaks võtta.

Kuna Türgit võetakse erijuhtumina ning mitte osana mingist riikide grupist on ka konditsionaalsuse kasutamisel tema puhul teatud omapärad. Balkanimaadel ning juba liitunud Ida-Euroopa riikidel oli tingimuslikkuse puhul tuntav positiivne tegur kandidaatriikide vaheline võistlusmoment. Mahajääjad pingutasid rohkem, et kiirematega koos liitumisleping sõlmida.⁶¹ Türgil selline stimulatsioon puudub.

Bechev ja Anastasakis peavad püsiva reformiprotsessi eeldusteks eri reformimeelsete erakondade võimu vaheldumist ning rahva, poliitilise ja majandusliku eliidi selget toetust EL-i poolt soovitud turumajanduse ja demokraatia vastu.⁶² Kui ühiskonna toetus EL-iga liitumise suhtes on olemas, kuigi tänu EL-i venitamistaktikale ajas vähenev, siis võimuvahetust pole Türgis toimunud 2002. aasta valimistest saadik. Kaua võimul olnud parteid kaotavad aga teadagi oma reformimeelsuse ning võimu hoidmise nimel kalduvad populismi, mis teeb keeruliste otsuste vastuvõtmise ja elluviimise keeruliseks.

Kui kritiseeritakse Türgi aeglasemat progressi võrreldes KIE-ga, tuleb ühe suure põhjusena ära märkida ka EL-i enda väiksemat tuge Türgile võrreldes KIE-dega. 1993. aastal oli Türgi näiteks Rumeeniast ees nii majanduslike kui demokraatia indikaatorite järgi, ent sellest hoolimata jäeti Türgi liitumiskõnelustelt kõrvale. Lisaks sellele on teistest kandidaatides märkimisväärselt suurem Türgi saanud palju vähem materiaalselt toetust, seda arvestades mitte ainult inimese kohta, vaid ka absoluutarvudes. See on Türgile järjekordne märk Euroopa Liidu väiksemast huvist Türgi liitumise vastu.⁶³ Taolised olukorrad on näiteks EL-i poolse pühendumuse puudumisest ning ebavõrdsest kohtlemisest, mis omakorda vähendab EL-i nõuete täitmise atraktiivsust.

⁶⁰ Tunkrova, Lucie. 2010. Lk.52.

⁶¹ Grabbe, Heather. 2002. Lk. 261-262.

⁶² Anastasakis, Othon; Bechev, Dimitar. 2003.Lk. 8-11.

⁶³ Lundgren, Asa. „The case of Turkey: Are some candidates more „European“ than others?“. *Questioning EU Enlargement: Europe in search of identity*. Ed, Helene Sjursen. Routledge. 2006. Lk. 122-124.

KOKKUVÕTE

Konditsionaalsuse toimimiseks on üldiselt vajalikud kaks peamist tegurit: konkreetsed hüved tingimuste täitmise eest ning tingimuste täitmise madal sisepoliitiline kulukus. Neid soodustavad omakorda tingimuste eesmärkide siseriiklik ühiskondlik internaliseerimine ja demokraatlik valitsus.

Euroopa Liit on konditsionaalsust edukalt kasutanud KIE riikide puhul, kes nüüdseks ühendusega liitunud on. Teiste riikide, näiteks Balkanimaade ja muidugi ka Türgi puhul on kohati puudu jäänud pühendumusest ja sellest tulenevalt konkreetsusest tingimuste täitmise eest saadavate hüvede nimetamisel. EL-i poliitika edukus sõltab suuresti siiski riigi sisepoliitilisest tahtest, mis on madal kui tingimuslikkuse tasu pole selge.

Türgi ühiskond on meelestatud läänestumise suunas, islamistlik konservatiivne partei valitsuspartei AKP on EL-iga liitumist mõnevõrra üllatuslikult isegi tugevalt toetanud. Euroopa Liiduga liitumine on soovitud eesmärk, kuid tunnetatakse õigesti, et hoolimata sellest kui kõvasti Türgi pingutab, ei pruugita siiski liikmestaatust saada. Seetõttu on raske läbi viia reforme, mille põhiline motiiv on lihtsalt EL-i soovide rahuldamine.

Mitmed Türgile vajalikud demokratiseerivad reformid võivad türklaste jaoks ajaloolistel põhjustel tunduda demokraatiale ohtlikud. Paradoksaalsel kombel nähakse sõjaväe suurt võimu vajalikuna, kuna just sõjavägi on läänestumist ja demokraatiat alati toetanud ning nende ohtu sattumisel otsustavalt ka poliitikasse sekkunud. Ka näiteks konstitutsioonikohtu tegevusele leidub palju kriitikuid, kuna tema poolt keelatud parteide nimekiri pole lühike. Ent keelamise põhjuseks nimetatakse antisekulaarsust ning muid ebademokraatlike ilminguid.

Türgi puhul on võtmeküsimuseks EL-i sisene poliitiline võitlus selle üle, kas Türgi peaks üldse kunagi liikmeks saama. Kuna Türgist saaks üks EL-i mõjuvõimsaimaid riike, vähendaks see praeguste suurte rikaste riikide suhtelist tugevust. Hoolimata mõningatest ebademokraatlikest ilmingutest nagu ajaloolistel põhjustel sõjaväel olev liiga suur võim ja kohatine sõnavabaduse piiramine, peaks EL kindlasti liitumiskõnelemistega jätkama ning nende edukaks lõpptulemuseks selgelt Türgi

liitumist nimetama. Populistidest poliitikute tegevusest tulenev Türgi EL-ist eemal hoidmine pole ühelegi osapoolele kasulik. Euroopasse ei taheta vaest, ebademokraatliku ja islamistliku Türgit, ent päevakorras polegi ju riigi vastuvõtmine ilma tingimuste täitmiseta. Türgile liikmekssaamise lubamine tingimuste täitmisel on vajalik, kui EL tahab edaspidi mõjutada Türgit euroopastumise suunas. Sellega ei kaasne mingit riski, kuid võib Euroopa Liidu suurel naabril aidata Euroopale meeldivas suunas liikuda.

KASUTATUD KIRJANDUS

Raamatud

1. Akcapar, Burak. *Turkey's New European Era: Foreign Policy on the Road to EU Membership*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. 2007.
2. Arikan, Harun. *Turkey and the EU: An Awkward Candidate for EU Membership?* Second Edition. Ashgate Publishing Limited. 2006.
3. Faucompret, Eric; Konings, Jozef. *Turkish Accession to the EU: Satisfying the Copenhagen criteria*. Routledge. 2008.
4. Fräss-Ehrfeld, Clarisse. *Turkey - Europe's gateway to Asia : including details on Turkey's economic development, its EU-relations and the existing grants and incentive programmes*. Linde International. 2007.
5. Sajdik, Martin; Schwarzing, Michael. *European Union Enlargement: Background, Development, Facts*. Central and Eastern European Policy Studies, Volume 2. Transaction Publishers. 2008.
6. Sijursen, Helene (Ed.). *Questioning EU Enlargement: Europe in search of identity*. Routledge. 2006.
7. Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel (Ed.). *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Routledge. 2010.

Teadusartiklid

1. Anastasakis, Othon; Bechev, Dimitar. „EU Conditionality in South East Europe: Bringing Commitment to the Process“. South East European Studies Programme. European Studies Centre. St Antony's College. University of Oxford. 2003.
2. Appel, Hilary. „Corruption and the Collapse of the Czech Transition Miracle“. *East European Politics & Societies*. Vol. 15. No. 3. Sage on behalf of American Council of Learned Societies. 2002.
3. Avci, Gamza. „Turkey's EU politics: Consolidating democracy through enlargement?“. *Questioning EU Enlargement: Europe in search of identity*. Ed. Helene Sijursen. Routledge. 2006.
4. Cakir, Armagan Emre, Gergelova, Angelika. „Tug of war on lifelining: Central European views on Turkey's accession to the EU“. *Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel. Routledge. 2010.
5. Dreher, Axel. „IMF conditionality; theory and evidence“. *Public Choice*. Vol. 141. No. 1-2. Springer Netherlands. 2009.
6. Flam, Harry. „Turkey and the EU: Politics and Economics of Accession“. *CESifo Economic Studies*, Vol. 50, 1/2004. Ifo Institute for Economic Research. 2004.
7. Grabbe, Heather. „European Union Conditionality and the Acquis Communautaire“. *International Political Science Review*. Vol. 23. No. 3. 2002.

8. Kelley, Judith. „International Actors on the Domestic Scene: Membership Conditionality and Socialization by International Institutions“. *International Organization*. Vol. 58. No. 3. The MIT Press. 2004.
9. Kucera, Petr. „Becoming European: Kemalism as an ideology of Westernism“. *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel. Routledge. 2010.
10. Lundgren, Asa. „The case of Turkey: Are some candidates more „European“ than others?“. *Questioning EU Enlargement: Europe in search of identity*. Ed, Helene Sjursen. Routledge. 2006.
11. Polat, Rabia Karakaya. „How far away from the politics of fear? Turkey in the EU accession process“. *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel. Routledge. 2010.
12. Schimmelfennig, Frank; Engert, Stefan; Knobel, Heiko. „Costs, Commitment and Compliance: The Impact of EU Democratic Conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey“. *Journal of Common Market Studies*. Vol. 41. No. 3. 2003.
13. Smith, Karen Elizabeth. „The Use of Political Conditionality in the EU's Relations with Third Countries: How Effective?“. Paper for the ECSA International Conference . Seattle 29 May – 1 June 1997.
14. Sözen, Ahmet. „The Cyprus question in Turkey-EU relations.“ *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel. Routledge. 2010.
15. Šaradin, Pavel. „The support of East Central European countries for Turkey's accession to the European Union“. *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel. Routledge. 2010.
16. Tunkrova, Lucie. „Democratization and EU conditionality: A barking dog that does (not) bite?“. *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel. Routledge. 2010.
17. Tunkrova, Lucie. „The Challenge of Euroscepticism in the Accession Countries: The good, the bad and the shaky EU“. *The Politics of EU Accession: Turkish challenges and Central European experiences*. Edited by Tunkrova, Lucie; Šaradin, Pavel. Routledge. 2010.
18. Verney, Susannah. „Justifying the second enlargement: Promoting interests, consolidating democracy or returning to the roots?“. *Questioning EU Enlargement: Europe in search of identity*. Ed, Helene Sjursen. Routledge. 2006.

Ajakirjandus

1. Kaldoja, Evelyn. *Türklasi heidutab ELi tõrges retoorika, mitte liitumiskriteeriumid*. Postimees. 7. aprill 2012. Internetis aadressil <http://www.postimees.ee/800400/turklasi-heidutab-eli-torges-retoorika-mitte-liitumiskriteeriumid/>.
2. Miles, Tom. „Russia to become WTO's 156th member on Aug 22“. Reuters. 23. juuli 2012. Internetis 4. augustil aadressil <http://www.reuters.com/article/2012/07/23/us-russia-wto-idUSBRE86M0MY20120723>.

Film

1. Ceylan, Nuri Bilge. *Bir zamanlar Anadolu'da*. Zeynofilm. 2011

Internetiallikad; entsüklopeediad, dokumendid

1. Euroopa Liidu Struktuurifondide kodulehekül. „Mis on struktuuritoetus“. 10. jaanuar 2011. Internetis 13. aprillil aadressil <http://www.struktuurifondid.ee/?id=6476&style=1>.
2. European Commission. „Turkey - Financial Assistance“. Internetis 13. aprillil aadressil http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/financial-assistance/index_en.htm.
3. Wikipedia. „Accession of Turkey to the European Union“. Wikimedia Foundation, Inc. Internetis 6. augustil aadressil http://en.wikipedia.org/wiki/Accession_of_Turkey_to_the_European_Union.
4. Wikipedia. „Economy of Turkey“. Wikimedia Foundation, Inc. Internetis 6. augustil aadressil http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_turkey.
5. Wikipedia. „Germany“. Wikimedia Foundation, Inc. Internetis 13. aprillil aadressil <http://en.wikipedia.org/wiki/Germany>.
6. Wikipedia. „List of countries by GDP (nominal) per capita“. Internetis 10. augustil aadressil http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_%28nominal%29_per_capita.
7. Wikipedia. „Turkey“. Wikimedia Foundation, Inc. Internetis 13. aprillil aadressil <http://en.wikipedia.org/wiki/Turkey>.

SUMMARY

The purpose of this paper is to explain the politics of Turkey's accession into the EU by the use of conditionality. The main conclusion is that in order to most effectively assist Turkey in its democratization process, the EU should clearly state the accession of Turkey as the prize for fulfilling the Copenhagen criteria. Mixed and negative signals by the EU and its member states leads to disappointment in the Turkish public, which in turns means less support for policies demanded by the EU.

Turkey's, currently the 3rd most populous country in Europe next to Russia and Germany, quest for westernization and democratization is of great importance for the whole region. With its economic and military capabilities, while also being a democratic and secular muslim state it could be a great asset for the EU in its dealing with other countries in the nearby area. Making Turkey a member of the EU would be good for the reputation of both sides. Turkey would without a question be considered a democratic country with rule of law and respect for human rights as well as other positive connotations being a member of the EU brings forth. The EU would also gain credibility with its support for multiculturalism and equality of peoples no matter their religion or cultural background. Relations with muslim countries would probably thus be also a bit easier to handle.

In reality, however, prejudice and political populism inside the EU is a strong force which hinders the EU's ability to effectively influence Turkey by the use of conditionality. Giving Turkey more both moral and material support would surely give wished results in policy change, as it can be seen that westernization and thus democratization is the most important goal for the country even if no support from the EU can be had. The goal for Turkey is not the EU in itself, but the characteristics associated with it. There are no real big risks that Turkey could bring to the EU, as most effects seen as negative, such as budgetary stress and institutional troubles could be managed by a series of reforms, which would probably be needed anyway. Thus it would be wise for the EU to try to minimize discouraging remarks on Turkey and instead make full use of Turkey's enthusiasm by clearly offering it membership if the conditions are met.